

Внутрішня війна на кінематографічному фронті

Лариса Іванишина

Виникнення терміну «десакралізація» у нашому суспільстві збіглося з появою такого прошарку, як нечисті на руку скоробогатки, названі олігархами. Не забарилась і їхня обслуга – люди з низьким рівнем знань і непропорційно високими амбіціями. З початком «інтелектуального» обслуговування тих скоробогатків і почалося публічне зведення рахунків із духовними та інтелектуальними надбаннями минулого і переведення України на рівень країни «другого сорту». Обслуга перейшла до систематичної профанації самих творців та їхніх творів, недоступних для її розуму. Ширилася профанація в різних сферах діяльності, метою було не тільки нищення їм «невгодного», а й самовозвеличення за допомогою скандалу, привернення до себе уваги. Таке свого роду іконоборство. До цієї обслуги увійшли люди різних сфер діяльності – від сумнозвісного Бузини до режисера анімаційного кіно Анатолія Лавренишина (у його стрічці «Українська література» в похабному вигляді намальовано портрети наших класиків). Під лозунгом свободи творчості вони служили не тільки кримінальній «еліті» часів Януковича, а й трубадурам російської імперії, яка за будь-яку ціну прагне відновити території СРСР і знищити незалежну Україну. Тому така діяльність у постколониальній країні, зрозуміло, була приємна імперії, яка прагне взяти реванш, принизити культуру своїх колишніх колоній.

В Україні проявив профанації намагалися не помічати. Тим часом у кінематографі та обслуга винайшла навіть окремий жанр: «мудак». Він, щоправда, на сьогодні, за влучним висловом одного з оглядачів, вже «зношений». Але не згинув остаточно.

До цього жанру належав і сценарій П. Катуніна «На відстані молитви», схвалений десь у 2012–2013 роках до постановки Експертною комісією Держкіно часів К. Копилової. Але до постановки не дійшло. Чи то спрацювала совість когось із членів тої комісії, чи ще з якихось причин сценарій потрапив до Міністерства культури. Побачивши «портрет» українського філософа і просвітителя в жанрі «мудак», міністерство зупинило проект, заручившись підтримкою інтелектуальних осередків України. Міністр культури України Леонід Новохатько своїм наказом, підписаним за підсумками Колегії 1 серпня 2013 року, доручив Держкіно спрямувати на відгук сценарій фільму «На відстані молитви» до Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАНУ, відділу кіномистецтва і телебачення Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАНУ та відділення кіномистецтва Національної академії мистецтв України.

Доктор мистецтвознавства Ірина Зубавіна (НАМУ) у своєму висновку наголосила на тому, що «показуючи філософа на межі згасання, тління і холодної пітьми, автори попросту «втоптали» героя свого сценарію в багнюку, поставили на коліна, залишили самотнім та безпорадним, спотворивши тим самим факти української культурної історії». «Зважаючи на викладене, вва-

жаю концепцію представленого літературного сценарію неприйнятною».

Завідувач відділу історії філософії України Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАНУ, доктор філософських наук Сергій Йосипенко: «Про образ Григорія, який постає на сторінках кіносценарію, з певністю можна сказати лише те, що він є загадковим, правда не в тому розумінні, що відсилає до чогось величнього, що автори пропонують чи допомагають збагнути глядачеві, а скоріше в розумінні загадки заради загадки: оскільки «світ його не піймав», то й глядачеві не варто намагатись осягнути Григорія Сковороду. Втім, здається, самі автори кіносценарію також не ставили собі такого завдання».

У листопаді 2015 року цей сценарій прагнув ставити режисер Сергій Лисенко й повідомив, що автори і продюсери безуспішно б'ються, аби повернути його до Програми виробництва національних фільмів.

Минув час, і після всіх скандалів сценарій П. Катуніна взяв участь у конкурсі «Підтримка патріотичного кіно», оголошеному Міністерством культури 2018 року. Експертна комісія його підтримала, й було укладено контракт з продюсером. Бюджетні кошти спрямовувались на фільм за сумнівним сценарієм, за яким, очевидно, стоять впливові сили.

Ставити фільм доручили Сергієві Маслобойщикову, кінорежисеру чесному, що досі не скомпрометував свого імені. Той погодився. Але саме у той час Віра Мельник спільно з Іваном Драчем завершили сценарій «Варсава». Свого часу її сценарій «Легенда про Сковороду» пройшов серйозну апробацію, переміг у конкурсі «Коронація слова», він і ліг в основу для спільної роботи з Іваном Федоровичем – так сталося, що ця робота стала останньою в житті талановитого поета і сценариста («Варсава» вже виходить друком). За логікою художньої доцільності продюсеру і режисерів слід було б зупинитися на цьому сценарії...

Григорію Савичу не таланило в кіно. Нагадаю: ігровий фільм «Григорій Сковорода», поставлений Іваном Кавалерідзе 1958 року, не став успіхом. А талановитий документальний «Пізнай себе» Ролана Сергієнка (1972), де тексти Сковороди озвучував Іван Миколайчук, партійні функціонери заборонили – і тільки наприкінці 1980-х стрічку зняли з полиці й вона здобула Шевченківську премію.

Але є надія. Заглибившись у тему, Маслобойщиков почав працювати над власним сценарієм – і планує в березні його завершити. Навіть більше, разом з продюсером вони подають в Український культурний фонд на конкурс ще й сценарій 4-серійної телеверсії про Григорія Сковороду. Будемо сподіватись, що фільм про велетня Духа (саме так!) не стане профанацією і його творці не змусять нас, глядачів, обурюватися їхнім невіглаством, не спотворять образ генія української культури.